

XIX. Dani Cvita Fiskovića

**UMJETNOST I
TRANSFORMACIJA
PRIRODE**

Orebić, 5. – 8. listopada 2025.

Organizatori skupa:

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti
Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb

Organizacijski odbor:

dr. sc. Josip Belamarić
dr. sc. Sandi Bulimbašić
dr. sc. Dragan Damjanović
dr. sc. Jasenka Gudelj
dr. sc. Ana Marinković
dr. sc. Predrag Marković
dr. sc. Milan Pelc
Martina Petrinović
dr. sc. Danko Šourek
dr. sc. Marko Špikić

**STALNO POKROVITELJSTVO VII. RAZREDA ZA LIKOVNE UMJETNOSTI
HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI**

Znanstveni skup
XIX. DANI CVITA FISKVIĆA

UMJETNOST I
TRANSFORMACIJA PRIRODE

Orebić, 5. – 8. listopada 2025.

PROGRAM I KNJIŽICA SAŽETAKA

**Skup se održava uz financijsku potporu Društva prijatelja
dubrovačke starine, Dubrovačko-neretvanske županije i Općine Orebić**

»*Dani Cvita Fiskovića* utemeljeni 1997. godine održavaju se kao forum za promicanje humanističkih znanja u našim vremenima te se održavaju u zavičaju zaslužnog znanstvenika. Spomen na njega znači želju i potrebu daljnjeg rada na mnogim područjima kojima se on plodno bavio, posebice na polju hrvatskog humanizma i renesanse, obrade arhivske građe i objavljivanja književnih tekstova te interpretacije umjetničkih spomenika, odnosno likovnih stvaralaca, znanstvenika i pisaca koji djelovahu u domovini i inozemstvu. Skupovima na tragu Cvita Fiskovića posvjedočit će se širina i dubina njegova naslijeđa, dobiti vjernija i zaokružena slika o hrvatskoj baštini. A čovjeku koji je mnogostranim istraživanjem prošlosti Dalmacije praktički stvorio kategoriju zavičajnosti, najbolje ćemo se odužiti sjećanjem i kreativnim nadovezivanjem na njega u osobito mu dragom orebičko-korčulanskom prostoru.«

Tonko Maroević

PROGRAM

5. listopada 2025. (nedjelja)

dolazak i prijem sudionika (Hotel Grand Azur, Orebić, Petra Krešimira IV. 107)

18:00 sati: OTVARANJE SKUPA (Pomorski muzej Orebić, Trg Mimbelli 12)

Pozdravi:

Predstavnici Dubrovačko-neretvanske županije, Općine Orebić i Društva prijatelja dubrovačke starine

Uvodna riječ: akademik Igor Fisković

18:30 – 19:00 sati:

Josip Belamarić, *Kulturni krajolik u djelima Cvita i Igora Fiskovića*

19:00 – 20:00 sati:

Predstavljanje novih knjiga i izdanja povjesničara umjetnosti

6. listopada 2025. (ponedjeljak)

IZLAGANJA (Pomorski muzej Orebić, Trg Mimbelli 12)

08:30 – 09:30 sati (predsjedavajuća: Nina Kudiš)

Rozana Vojvoda, *Arkadija i melankolija – dubrovački/mediteranski pejzaž u modernoj umjetnosti i suvremenoj likovnoj praksi*

Milan Pelc, *Zagrebački bestiarij – životinje i njihovo značenje na minijaturama u misalima biskupa Jurja od Topuskog*

Ivana Čapeta Rakić, *Bestijarij drugosti: životinjski atributi i ikonografija Židova na istarskim freskama*

RASPRAVA

– stanika –

10:00 – 11:30 sati (predsjedavajući: Milan Pelc)

Lucija Burić, *Pejzaž u bellinijanskom slikarstvu Cinquecenta: primjer Francesca Rizza da Santacroce*

Damir Tulić, *Neobične gljive i maštoviti zmajevi: flora i fauna u opusu venecijanskog kipara Giovannija Marchiorija (1696. – 1778.)*

Mario Pintarić, *Kameni dijalog s prirodom: nekoliko primjera venecijanske barokne skulpture u vrtovima i parkovima na Kvarneru i u Venetu*

Vlasta Zajec, *Figura i pejzaž na reljefu propovjedaonice župne crkve sv. Marije na Dolcu u Zagrebu*

RAS PRAVA

– stanka za ručak –

14:00 – 15:00 sati (predsjedavajuća: Sandi Bulimbašić)

Nina Kudiš, *Oslík »Salona s vedutama« u Upravnoj zgradi nekadašnje Rafinerije šećera: novi prijedlozi*

Dragan Damjanović, Jasminka Najcer Sabljak, *Nacionalni romantizam i pejzaži u djelu Huga Conrada von Hötzendorfa*

Anita Brakus Kedžo, *Vrt franjevačkog samostana sv. Ante na Poljudu*

RAS PRAVA

– stanka –

15:30 – 16:50 sati (predsjedavajući: Josip Belamarić)

Franko Ćorić, Mara Marić, *Problem neprepoznavanja pejzažno oblikovanih povijesnih perivoja kao kulturnih dobara*

Petar Strunje, *Protoindustrijski pejzaž mlinica na Pantanu*

Sanja Žaja Vrbica, *Kanoniziranje dalmatinskih toposa novovjekim putopisnim slikarstvom*

Ana Šitina Žepina, Ivan Roth, *Transformacije povijesnog krajolika i kreiranje identiteta obitelji Janković u Slavoniji od sredine 18. do kraja 19. stoljeća*

RAS PRAVA

– stanka –

17:15 – 18:30 sati (predsjedavajući: Dragan Damjanović)

Marina Šafarić, *Atelijerska priroda: Kulise portretnih fotografija s kraja 19. i početka 20. stoljeća u Hrvatskoj*

Maja Zeman, *Od divlje do uređene prirode – rimska otium kultura i pejzažna arhitektura ladanjskih imanja*

Maja Zelić Alduk, *Gradski park u Vrgorcu u kontekstu parkova Režija duhana*

Zrinka Radunić, *Obnova botaničkog vrta na Marjanu u Splitu – povijest, sadašnjost i budućnost*

RAS PRAVA

– stanka –

18:45– 19:15 sati:

Predstavljanje postera:

Mihaela Cik, *Ilustracije iz »bilinskoga svijeta« – botaničke teme u likovnoj opremi knjiga Poučne knjižnice Matice hrvatske*

Lena Disopra, *Pseudodemokratizacija užitka i njezina paradigma u Gundulićevu snu*

Vid Šobat, *Prostori susreta: priroda, čovjek i arhitektura na primjeru projekta Pomorske škole u Orebićima*

7. listopada 2025. (utorak)

IZLAGANJA (Pomorski muzej Orebić, Trg Mimbelli 12)

9:00 – 10:00 sati (predsjedavajući: Danko Šourek)

Sandi Bulimbašić, *Splitski perivoji i vrtovi početkom 20. stoljeća – izabrani primjeri obnove iz suvremene konzervatorske prakse*

Viki Jakaša Borić, *Opatijsko lječilište Maxa Fabianija – arhitektonski koncept i hortikulturno uređenje u kontekstu mediteranske klime i okruženja*

Antun Baće, *Preobrazbe i rastakanja – renesansni suburbani i ladanjski posjedi u mijenama Dubrovnika 19. i 20. stoljeća*

RASPRAVA

– stanika –

10:30 – 11:50 sati (predsjedavajući: Franko Ćorić)

Klara Kranjčec, Zorana Sokol Gojnik, *Dijalog između prirodne i kulturne baštine – međuratna stambena arhitektura u okolici park-šuma grada Zagreba*

Biljana Crvenković, Ana Panić, *Jugoslavenski mit u parkovnoj skulpturi*

Vesna Pascuttini Juraga, Ivana Peškan, *Dvorci sjeverne Hrvatske i njihov okoliš – suvremeni izazovi održivosti, prezentacije i korištenja*

Patricia Počanić, Marija Perkec, *Pejzažna arhitektura u službi humanizacije grada: doprinos Silvane Seissel*

RASPRAVA

– stanika za ručak –

14:00 – 14:45 sati (predsjedavajući: Igor Fisković)

Nataša Ivančević, *Od aktivizma do transcendentalne ekologije u umjetnosti Lade Sege*

Silva Kalčić, *Bionički projekti Andrije Mutnjakovića na izložbama Terra*

RASPRAVA

– stanika –

15:00 – 16:00 sati (predsjedavajuća: Nataša Ivančević)

Suzana Marjanić, *Izvedba prirode: land art, Earthworks ili protiv realne dominacije kapitalocena*

Feđa Gavrilović, *Kao stvoren za priču – pejzaž kao mjesto narativa u postmodernom slikarstvu*

Josip Klaić, *Gorgonin pejzaž kao mogućnost estetiziranja života kroz prirodu*

RASPRAVA

– stanika –

16:15 – 16:30 sati:

Ana Pavić, *Treba li Priroda dobiti svoja prava i pravnu osobnost?*

16:30 – 17:30 sati:

Predstavljanje posterā dobitnikā nagrade za najbolji diplomski rad Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske: **Nina Stropnik, Matija Vinković** (2023.); **Maris Bjelančić, Ivo Dalić, Luciana Fuks** (2024.)

(Večera za sudionike skupa)

8. listopada 2025. (srijeda)

stručni obilazak okolice Orebića (vodstvo: **Igor Fisković**)

– Ispraćaj sudionika i gostiju skupa –

Sažeci izlaganja

Antun Baće

Područna konzervatorska služba Dubrovnik

Ministarstvo kulture i medija RH

Preobrazbe i rastakanja – renesansni suburbani i ladanjski posjedi u mijenama Dubrovnika 19. i 20. stoljeća

Političku i društvenu preobrazbu nekadašnjeg grada-države u 19. stoljeću pratila je, isprva polagana, a potom sve ubrzanija, urbana preobrazba. Kultivirani pejzaž ustupa mjesto novoj izgradnji, a njegova okosnica, renesansne suburbane vile i ladanjski posjedi prilagođavaju se novim vremenima. U tranzicijskim procesima priroda i prirodno zadobivaju nova značenja, dok demokratizacijom društvenih odnosa nekadašnji, isključivo privatni vrtovi, u prenesenom, a ponekad i u doslovnom smislu, postaju javno dobro.

U izlaganju će se, kroz odabrane primjere, nastojati prikazati različite modele preobrazbe i prilagodbe nekadašnjih rezidencijalnih sklopova i njihove okolice novim potrebama i zahtjevima. Uz primjere koji doista potvrđuju ustaljeni narativ o degradaciji i dezintegraciji renesansne ladanjske baštine u protekla dva stoljeća, ponudit će se i primjeri duge opstojnosti, kao i primjeri preobrazbi koje su reinterpretirale zatečene vrijednosti i pozitivno utjecale na urbanizacijske procese. Nadalje, nastojat će se ukazati na važnost prepoznavanja i revalorizacije ovih mijena, čije istraživanje može upotpuniti spoznaje i o ranijim fazama razvoja suburbanih i ladanjskih sklopova, njihovu funkcioniranju i arhitektonskoj opremi.

Josip Belamarić

Institut za povijest umjetnosti, Centar Cvito Fisković, Split

Kulturni krajolik u djelima Cvita i Igora Fiskovića

Proširujući područje i ciljeve zaštite spomenika i samu njihovu definiciju, Cvito Fisković će od početka svoga djelovanja braniti cjelovitost i nedjeljivost kulturnog i prirodnog ambijenta. Time je on prvi u nas, prije svih formalnih deklaracija, formulirao misao o zaštiti integralne čovjekove sredine. U njegovom poimanju umjetničko djelo shvaćeno je kao svojevrсна consignacija određene mikrosredine, što će reći da je povijest stila za njega prije svega izvedenica uvjeta i mogućnosti jedne sredine u konkretnom prirodnom okviru. Predavanje će na nekoliko karakterističnih primjera pokušati pokazati dosege Fiskovićevih pogleda u njegovoj konzervatorskoj praksi, primjerice u pokušaju da oko Dioklecijanove palače uspostavi sanitarno-estetski zeleni kordon za što je dao niz hortikulturnih preporuka čija nas preciznost ne iznenađuje kada znamo u kolikoj mjeri je poznavao povijest zavičajne hortikulture, o kojoj je napisao neke od možda najboljih svojih stranica.

Igor Fisković – nesuđeni slikar – u golemom rasponu svojih interesa posebnu pažnju posvetio je studijama koje su dale originalan timbar znanstvenoj disciplini umjetničke topografije Hrvatske. One su u pravilu nadišle puku inventarizaciju i dokumentiranje spomenika na mjestu svog nastanka ili postojanja. Interpretirajući, primjerice, stratigrafiju kulturnog krajolika Pelješkog kanala ili spomenike otoka Mljeta, on čita položaje utvrda, crkava i naselja logikom vojskovođa, kapetana, težaka, pastira; koristi se analiziranjem geomorfoloških odlika terena, logikom smjerova puhanja vjetra i kolanja morskih struja, pogodnostima izvora vode, životnih resursa. Opširno, dakle, opisuje okvir zemljopisnih značajki i onih oblikovanih ljudskom rukom. U njegovoj interpretaciji *Kunst-topografija* označava način razumijevanja i prikazivanja spomenika kroz, reklo bi se, recipročan odnos umjetnosti i prirodnog okvira. S jedne strane, to je sustavno dokumentiranje spomeničkih lokaliteta koji je u velikoj mjeri rezultat konkretnog geografskog ili urbanog prostora; s druge strane, umjetničko djelo, spomenik ili lokalitet sam po sebi predstavlja vlastitu topografiju, koja svojom formom i stilom, svojom teksturom i svojom slojevitošću i sama oblikuje pejzaž.

Anita Brakus Kedžo

Područni konzervatorski ured Split

Ministarstvo kulture i medija RH

Vrt franjevačkog samostana sv. Ante na Poljudu

Postojanje vrta na području poljudskog samostanskog sklopa posvjedočeno je još početkom 11. stoljeća, kada nadbiskup Pavao oporučno daruje crkvi-cu sv. Marije od Poljuda, uz koju se nalazio *hortumque adiunctum cum omnibus arboris pomiferis*. Tradiciju uređenja zelenih površina nastavili su i franjevci opservanti, oblikovanjem renesansnog vrta koji se smatra utjelovljenjem srednjovjekovnog poimanja vrta kao svetog prostora, omeđenog zidovima sa sve četiri strane. U arhivu samostana na Poljudu čuva se dokumentacija koja pomaže u rekonstrukciji izvornog izgleda vrta, koji je do danas sačuvao ortogonalnu koncepciju vrtnih staza, ali tek dio izvornog kamenog namještaja.

Humanističko doba naglašavalo je moralno-didaktičku dimenziju obrade zemlje, a kultiviranje neplodnih ili neobrađenih područja, kao što je, primjerice, bilo poljudsko močvarno tlo (lat. palude – ‚močvara‘), bilo je osobito cijenjeno. Procesi uređenja i boravka u hortikulturno oblikovanim prostorima u renesansno su se doba smatrali izrazom pripadnosti europskom kulturnom krugu, te stoga poljudski samostanski vrt svjedoči o doprinosu franjevac opservanata kulturi renesansnog Splita.

Sandi Bulimbašić

Područni konzervatorski ured Split

Ministarstvo kulture i medija RH

Splitski perivoji i vrtovi početkom 20. stoljeća – izabrani primjeri obnove iz suvremene konzervatorske prakse

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća na tadašnjoj splitskoj periferiji, po obodu grada, grade se vile neostilskih i secesijskih obilježja, često zakašnjelih, koje su bile okružene većim ili manjim vrtovima i perivojima. S vremenom, neke su porušene slijedom razvoja splitskog urbanizma nakon Drugog svjetskog rata, a velika većina danas je zapuštena, degradirana okolnim novogradnjama ili slijedom novih suvlasničkih i imovinsko-pravnih odnosa. U većini primjera vrtovi i perivoji devastirani su ili zapušteni do neprepoznatljivosti.

Izlaganje će predstaviti povijest i obnovu Vile Tončić i njezina, za splitske primjere, prostranog perivoja. Vila je izgrađena 1922. godine kao obiteljska kuća Kamila Tončića, istaknutog splitskog arhitekta i utemeljitelja važnih kulturnih institucija u međuraću. Posljednjih desetak godina, zahvaljujući novoj ugostiteljskoj namjeni, do tada zapuštena vila, dva puta je doživjela rekonstrukciju i obnovu, uključujući i hortikulturno uređenje zapuštenog perivoja. Izlaganje će se dotaknuti i gotovo sasvim degradirane Vile Botić / Jaman iz 1913. godine, čija je obnova tek započela. Kroz ove primjere iz suvremene konzervatorske prakse, izlaganje će, osim tijeka obnove, posebice s aspekta hortikulturnog uređenja, nastojati razmotriti i teme valorizacije te kriterija i pristupa obnovi, slijedom nastalih preobrazbi.

Lucija Burić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Pejzaž u bellinijanskom slikarstvu *Cinquecenta*: primjer Francesca Rizza da Santacroce

Unatoč geografskoj izolaciji Venecije od *Terraferme* – ili upravo zbog nostalgije venecijanskih slikara i naručitelja za idiličnim brdovitim pejzažem Veneta – pastoralni prikazi prirode postaju sve prisutnijim elementom u venecijanskom slikarstvu u drugoj polovini 15. i u 16. stoljeću. Ishodište likovnog vokabulara i kompozicijskih rješenja s liričnim ruralnim pejzažima u pozadini sakralnih prizora pronaći ćemo u vrhunskim djelima Giovannija Bellinija od sedmog desetljeća 15. stoljeća nadalje, a izravni odjeci njegova tretmana prirode bit će vidljivi već u slikarstvu prve generacije njegovih učenika i sljedbenika. Postupno kretanje venecijanskog arkadijskog pejzaža prema sve većoj autonomiji i sve važnijoj alegorijskoj funkciji vidljivo je u revolucionarnom slikarstvu prve polovine *Cinquecenta* daleko najznačajnijih Bellinijevih učenika, Giorgionea i Tiziana. Međutim, dok je vezano za slikarstvo Giorgionea i Tiziana moguće raspravljati o simboličkoj slojevitosti uloge »pejzaža meditacije« i »pejzaža emocije« te njihovim raznovrsnim metaforičkim poveznicama sa sakralnim, ali i mitološkim prizorima koji su u njega smješteni, na pozadinama uglavnom sakralnih slika koje proizlaze iz radionica onog šireg kruga kasnijih sljedbenika Bellinija u 16. stoljeću, pronaći ćemo ponavljana, nešto manje maštovita i tada već gotovo arhaična rješenja ruralnog pejzaža. Cilj je ovog izlaganja razmotriti razvoj i ulogu pejzaža i prirode na slikarstvu kasnih sljedbenika Giovannija Bellinija koristeći primjer slikara Francesca Rizza da Santacroce i njegove radionice, a čija djela nalazimo i na području Hrvatske, te pritom pridružiti još jednu sliku muzealiziranu u Hrvatskoj njegovom relativno velikom i kvalitativno raznolikom opusu.

Mihaela Cik

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Ilustracije iz »bilinskoga svijeta« – botaničke teme u likovnoj opremi knjiga Poučne knjižnice Matice hrvatske

Nakladnički niz Poučna knjižnica Matice hrvatske pokrenut je 1878. godine, a okuplja znanstveno-popularna djela iz geografije, povijesti, filozofije, ekonomije i prirodoslovlja. Knjige iz Poučne knjižnice objavljujane su s ciljem približavanja znanstvenih tema širokom sloju čitateljstva na pristupačan način, pri čemu je Matica hrvatska prepoznala važnost uloge likovne opreme knjiga. Najviše ilustracija nalazi se u knjigama s temama iz prirodnih znanosti, a ovo će se istraživanje primarno usmjeriti na četiri knjige iz serije *Iz bilinskoga svijeta. Prirodopisne i kulturne crtice* (1884., 1885., 1889., 1896.) čiji su autori prirodoslovci Mijo Kišpatić (prve tri knjige) i Stjepan Gjurašin (četvrta knjiga). Ove su knjige bogato opremljene uglavnom ilustracijama preuzetima iz srodnih stranih izdanja, no bilježi se i pojava radova hrvatskih autora. Pristup obradi motiva kreće se od deskriptivnog detaljizma karakterističnog za botaničku ilustraciju do slobodnih umjetničkih interpretacija biljnog svijeta. Stoga će se u istraživanju likovni prikazi u knjigama sagledati u kontekstu povijesti prirodoslovne ilustracije te valorizirati kao djela primijenjene umjetnosti.

Biljana Crvenković

Ana Panić

Muzej Jugoslavije, Beograd

Jugoslavenski mit u parkovnoj skulpturi

Park Dvorskog kompleksa na Dedinju predstavlja veoma složenu i slojevitou konstrukciju koju su gradili vladari Jugoslavije od 1922. do 1953. godine. Pozicije glavnih palača Kraljevskog i Belog dvora uvjetovale su prostorno formiranje parka i uobličavanje koncepta postavki parkovnih skulptura. Parkovni prostor istaknutog francuskog pejzažnog arhitekta Renéa Andréa koncipirao se paralelno s izgradnjom palača. Paviljoni, umjetno jezero, kaskadne terase i paladijanski principi pejzažne arhitekture zasnovani na zelenim hibridnim prostorima, akcentirani su snažnim likovnim elementima koji su simbolizirali reprezentativnu politiku jugoslavenskih vladara i državnih ideologija. Složenost skulpturalne cjeline akcentira dominirajuća vizija jugoslavenskog mita Ivana Meštrovića, koja predstavlja bazu za kasnije likovne i tematske nadogradnje jugoslavenskih kipara mlađe generacije – umjetnika školovanih u Europi u tradiciji akademizma, poput Antuna Augustinčića, Frana Kršinića i Sretena Stojanovića. Svi su počinjali svoje stvaralaštvo u periodu kada je Meštrovićevo viđenje skulpture bilo prevladavajuće, prošli su kroz Pariz, a kasnije bili više ili manje pod utjecajem Augustea Rodena i Émilea Antoinea Bourdellea. Njihovi radovi koje je Josip Broz Tito tokom tri desetljeća dobivao na poklon bile su dio dekoracije njegovog vrta oko beogradske rezidencije u Užičkoj 15 na Dedinju. Ove parkovne skulpture svojom brojnošću i raznovrсноšću čine presjek jugoslavenske umjetnosti 19. stoljeća predstavljajući simbol zajedništva i bratimljenja jugoslavenskih naroda i narodnosti, kao jednog od dominantnih mitova obje Jugoslavije.

Ivana Čapeta Rakić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Odsjek za povijest umjetnosti

Bestijarij drugosti: životinjski atributi i ikonografija Židova na istarskim freskama

Na istarskim freskama Židovi su često prikazivani kroz prizmu simboličkih oznaka koje su ih odvajale od kršćanske zajednice. Ova vizualna strategija marginalizacije uključivala je korištenje životinjskih atributa koji su nosili snažne negativne konotacije. Među njima se ističu škorpion, magarac i svinja – simboli koji su kroz srednjovjekovnu kršćansku ikonografiju dobili ulogu nositelja moralnih, intelektualnih i duhovnih deficita. Škorpion, povezan s izdajom i skrivenom prijetnjom, aludira na negativne predodžbe o židovskom narodu kao izdajnicima Krista. Magarac, često poistovjećen s glupošću i tvrdoglavošću, simbolizira navodnu duhovnu sljepoću i nesposobnost prihvatanja kršćanske istine. Svinja, životinja ritualno nečista u židovstvu, u srednjovjekovnoj kršćanskoj umjetnosti preuzima izrazito uvredljivu funkciju, postajući simbol moralne i duhovne degradacije. Ovo izlaganje analizira kako su ovi motivi korišteni na istarskim freskama, posebno u kontekstu prikaza Kristove muke. Istražuje se njihova vizualna i simbolička uloga u oblikovanju antižidovskog narativa te način na koji su ove slike odražavale i poticale društvene i teološke stavove svog vremena.

Franko Ćorić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

Mara Marić

Sveučilište u Dubrovniku

Zavod za mediteranske kulture

Problem neprepoznavanja pejzažno oblikovanih povijesnih perivoja kao kulturnih dobara

Prema Firentinskoj povelji ICOMOS – IFLA iz 1981. godine, povijesni perivoj predstavlja združenu arhitektonsku i hortikulturnu kompoziciju od općeg značaja za društvo s povijesnog i umjetničkog aspekta. Od prvih egipatskih vrtova, pa sve do 18. stoljeća, dominirao je u perivojnom oblikovanju geometrijski stilski jezik, čime se jasno naglašavala razlika između prirodnog okruženja, i ljudskom rukom oblikovanog perivojnog prostora. Značajan otklon u oblikovanju perivoja dogodio se u Europi u 18. stoljeću, točnije Velikoj Britaniji, kada je iznjedren engleski pejzažni stil, kao reakcija na krute geometrijske barokne forme perivoja, a pod utjecajem ideja prosvjetiteljstva, romantizma i novog odnosa prema prirodi. Jedna od stilskih odlika pejzažnog stila je u jednom dijelu mimikrizacija prirodnih ambijenata unutar velikih perivojnih ansambala, zbog čega takvi perivojni prostori (najčešće nekoliko hektara površine), prilikom duže vremenske zapuštenosti, izostanka održavanja, ali i dokumentacijske građe, ostaju neprepoznati kao povijesni perivojni prostor. UNESCO je 1994. godine među vrste kulturnih krajolika uvrstio i one nastale *svjesnim ljudskim planiranjem i oblikovanjem*, u koje spadaju i povijesni perivoji.

U žarištu interesa ovoga rada je problem neprepoznavanja okruženja rezidencija prve polovine 19. stoljeća na tlu Hrvatske kao povijesnog perivoja te njegovo pogrešno poimanje kao prirodnog okoliša. Perivojni prostori u južnom dijelu otoka Lokruma u sklopu rezidencije nadvojvode Maksimilijana Habsburškoga izvrstan su primjer ovog nesporednoga. Sličan primjer zapuštenosti vidljiv je kod perivoja dvorca Golubovec u Hrvatskom zagorju,

ali i perivoja dvorca Opeka u Vinici. Pozitivnih i negativnih komparativnih primjera je mnogo: Dessau-Wörlitz u Njemačkoj, područje Lednice-Valtice u Češkoj, perivoj dvorca Pena u Portugalu, plemićkog grada Liechtensteina u Donjoj Austriji i perivoj Maksimir. U radu će se prikazati kroz niz komparativnih primjera, kako unaprijediti zaštitu i očuvanje hrvatske perivojne baštine 19. stoljeća.

Dragan Damjanović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

Jasminka Najcer Sabljak

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Akademija za umjetnost i kulturu

Nacionalni romantizam i pejzaži u djelu slikara Huga Conrada von Hötendorfa

U slikarstvu 19. stoljeća pejzaž se razvija kao jedna od najzastupljenijih likovnih motiva usprkos okolnosti što je bio manje cijenjen od drugih slikarskih žanrova. Osobito s romantizmom, zbog interesa toga razdoblja za prirodni okoliš i mjesto čovjeka u njemu, kao i zbog nacionaliziranja toga istoga okoliša, dolazi do pravog bujanja pejzažnog slikarstva. Pejzažno slikarstvo toga vremena obilježeno je mnoštvom istaknutih protagonista u različitim nacionalnim školama. Tri su se glavna centra u Europi formirala u to vrijeme: Engleska s Johnom Constableom i Williamom Turnerom, Francuska s Camilleom Corotom, Theodoreom Rousseauom i kasnijom Barbizonskom školom te njemačke zemlje Casparom Davidom Friedrichom koji je otišao najdalje u romantiziranju krajolika. U Hrvatskoj ključan centar pejzažne scene u slikarstvu sredinom 19. stoljeća, stjecajem okolnosti, a zahvaljujući lokalnoj Risarskoj školi, postaje Osijek, a od svih slikara ove institucije uz romantičarski vid pejzaža najviše se vezuje djelo Huga Conrada von Hötendorfa. Hötendorf je u svojim djelima predstavio kako slikovite zakutke slavonskih šuma, tako i starije građevine Hrvatske i Slavonije pridonijevši time njihovom uključivanju u nacionalni korpus spomenika. U ovom će se izlaganju nastojati pokazati koje je strategije ovaj slikar koristio pri slikanju pejzaža, koliko je kod njege imaginarnoga, a koliko stvarnoga, koje je motive birao i zašto.

Lena Disopra

Trogirski katedralni kompleks, Trogir

Pseudodemokratizacija užitka i njezina paradigma u Gundulićevu snu

Jedan od začetnika moderne u hrvatskoj umjetnosti, Vlaho Bukovac, u kompleksnoj kompoziciji velikog formata *Gundulić zamišlja Osmana*, koju nazivamo i *Gundulićev san*, iznosi nekoliko značenjskih i žanrovskih slojeva. Čitanje kompozicije iz današnje perspektive ne može, a da se ne uhvati u koštac s u međuvremenu konstruiranim teorijskim perspektivama. Bukovčeva slika je dijalog s nacionalnom poviješću i umjetnošću, ali i akt uzimajući građu iz prirode i kulture da bi se svojevrsnim činom transsupstancijacije stvorio specifičan izraz umjetnikove prirode. Etički i estetski program akademskog realizma nosio je u svom opisu bitno obilježje ekskluzivnosti sa svrhom promocije povlaštene društvene klase putem zamišljaja senzualnosti iste, ali razvojem mehanizama kapitalizma poput marketinga i digitalne tehnologije dogodila se izvjesna demokratizacija, koja je omogućila participaciju različitih klasa u neprestano množećim eskapističkim imaginarijima začetima izgradnjom modernoga svijeta. Komoditet napose onaj lijepoga nezaobilazan je pojam za razumijevanje Bukovčeva opusa, ali i neprevladani motiv suvremenog *zeitgeista*. Pseudodemokratizacija užitka, pojava simptomatična za aktualni svijet tehnocena ima dakako i svoj psihoanalitički ključ, no pojam valja čitati kroz više disciplina.

Feda Gavrilović

Galerija Forum, Zagreb

Kao stvoren za priču – pejzaž kao mjesto narativa u postmodernom slikarstvu

Jedna od osnovnih pretpostavki modernizma u slikarstvu svođenje je likovnog djela na odnose forme i oduzimanje narativnih karakteristika slici. To je najdosljednije sprovedeno transformacijom pejzaža u vizualno-estetski fenomen, recimo kod Seurata i Cezannéa. Dekonstruirajući klasične slikarske postupke ovi su autori težili ostvarenju slike kao sklopa neovisnog od značenjskih ili kulturoloških konotacija.

No, postmoderno shvaćanje slike suprotstavlja se modernističkim pretpostavkama, te ponovno vraća ideju narativa u slikarstvo. Ovaj rad će pokušati, na temelju opusa tri suvremena hrvatska umjetnika, pokazati kako se preko žanra pejzaža u sliku ponovno uvodi narativ. Lovro Artuković koristi referencijalni okvir – pozivajući se na aspekte klasičnog žanra pejzaža, poigrava se s njegovom inherentnom slikovitošću i aludira na narativnost koju je imao kroz povijest. Stipan Tadić krajoliku pristupa poetično-autobiografski na monumentalnim slikama planina. One su odraz njegova osobna iskustva prirode, a slikarska je praksa upotpunjena neposrednim doživljajem. Konačno, bavit ćemo se i simboličkim pristupom prirodi Bojana Šumonje, koji ispunjavajući pejzaže likovima iz pop kulture ili duhovitim prizorima pokušava uspostaviti odnos vlastite mitologije, aktualnih problema i fenomena u arhetipskom slikarskom prostoru pejzaža.

Nataša Ivančević

Hrvatski muzej turizma, Opatija

Od aktivizma do transcendentalne ekologije u umjetnosti Lade Sege

Još za školovanja na Accademia di Belle Arti u Veneciji 1994. godine, hrvatska umjetnica Lada Segá pokazuje interes za bavljenje ekološkim temama. Provodi opsežne projekte analize mora u lukama i turističkim središtima Mediterana (1997. – 2003.) te analizu tla i ljudskog otiska u svjetskim pustinjama (1999. – 2007.). Odlazi na stipendiju Arts Linka u Sausalito 1999. gdje u suradnji s Centrom za zaštitu morskih sisavaca (*The Marine Mammal Center*) istražuje učinak čovjeka na život biljnih i životinjskih vrsta kalifornijskog priobalja. U Barceloni nastaje cilus *Fragile*, te video i promo materijale distribuira u javnom prostoru Barcelone i Suska.

Otok Susak postao je prostor brojnih ekoloških inicijativa zahvaljujući Ladi Segá. Osnivačica je udruge Ekos, koja je organizirala Međunarodni festival Eko Susak 2008., te godinama djeluje na očuvanju autentičnog ambijenta, te kulturnih i prirodnih vrijednosti otoka, iniciravši brojne akcije za njegovo očuvanje i revitalizaciju. Etičke stavove ne iskazuje samo posredstvom umjetničkih radova koji propituju globalne teme ekološkog sadržaja, već i njihovim implementiranjem u svakodnevni život na lokalnoj razini. Projektom *Island Connecting* koji traje od 2010. istražuje kulturološke i prirodne specifičnosti europskih otoka koji su izolirani od kopna. Uočava da nije dovoljno djelovati samo umjetničko-aktivistički i znanstveno-publicistički već je za istinsko očuvanje prirode potrebno razumijevanje duhovnih aspekata prirode i promjena odnosa čovjeka prema prirodi. Stoga od 2015. godine razvija transcendentalnu ekološku umjetnost istražujući lokalnu predaju i mitologiju, kako bi senzibilizirala stanovništvo za empatiju i istinsko razumijevanje i uvažavanje prirode.

Viki Jakaša Borić

Područna konzervatorska služba Krapina

Ministarstvo kulture i medija RH

Opatijsko lječilište Maxa Fabianija – arhitektonski koncept i hortikulturno uređenje u kontekstu mediteranske klime i okruženja

Zgrada Lječilišta za državne službenike češko-austrijskog dijela Carstva (K. K. Staatsbeamten Curhaus) izgrađena je 1898. godine u Opatiji, tadašnjem prestižnom lječilištu istočnog Jadrana. Projekt je nastao na poticaj Društva Zlatni križ i prema zamisli tada mladog bečkog arhitekta Maxa Fabianija. U vrijeme kada zdravlje državnih službenika postaje važnom temom carskog sustava, mnoge su lječilišne zgrade građene u područjima s pogodnom mediteranskom klimom, pri čemu se arhitektonsko oblikovanje postepeno prilagođava prirodnim uvjetima toga podneblja, a uređenje okoliša postaje važnim dijelom arhitektonskog koncepta.

Radom će se prikazati važna i inovativna arhitektonsko-oblikovna obilježja Fabianijeva lječilišta u okviru razvoja lječilišne i hotelske izgradnje s prijelaza stoljeća kao i hortikulturno uređenje okoliša koje krajem 19. stoljeća predstavlja ideju o gradogradnji Opatije kao vrtnog grada, odnosno grada parka u kojemu čestice javnih zgrada nisu odvojene ogradama. Nadalje, prikazat će se mijene koje tijekom 20. stoljeća nastupaju s promjenom namjene i vlasništva kao i današnje stanje s prioritetima kvalitetne obnove i prezentacije, kako same zgrade tako i perivoja.

Silva Kalčić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Odsjek za povijest umjetnosti

Biončki projekti Andrije Mutnjakovića na izložbama Terra

Terra 1 i *Terra 2* naziv je međunarodnih izložbi tzv. intencijske arhitekture u odnosu s biološkim okruženjem ljudi i društva (o odnosu umjetnosti, znanosti i tehnologije kao čimbenika društvenog razvoja u to doba), održanih 1973. i 1982. godine u Muzeju arhitekture u Wrocławu (Poljska) u organizaciji Stefana Müllera. On je 1973. počeo stvarati koncept *Terra-X*, planiranja bijega čovječanstva s planeta Zemlje na kojoj će ponovno prevladati Priroda. Andrija Mutnjaković je na prvu izložbu, *Terra 1*, koja je ujedno bila popratno događanje Svjetskog kongresa AICA-e (Međunarodnog udruženja likovnih kritičara) istodobno održanog u Varšavi, prijavio *Urbomobil*, integracija funkcija nove arhitekture po uzoru na prirodu (biomorfnu, nalik na cvijet), u skladu s tezom o postindustrijskome ili tercijalnom gradu. Na *Terri 2*, izložbi održanu u sklopu XVI. kongresa Međunarodnog udruženja arhitekata (UIA), Andrija Mutnjaković je bio pozvani autor te je napravio novi projekt, *Cocoplane*, temeljen na istraživanju mogućnosti letećih kuća ili mobilnog stanovanja. Bili bi to baloni promjera 20 metara djelomično ispunjeni helijem, plinom lakšim od zraka no nezapaljivim – za razliku od kisika cepelina. Kao cvjetovi mimoze ti se baloni-domovi kreću zrakom, a mogu formirati i naselje tako da se prislone uz kablove (punjene izvana plinom koji ih diže uvis, u vertikalnoj poziciji) u rekreaciji slike grane mimoze. Kinetizam kuće za Mutnjakovića je način na koji se kuća mijenja s obzirom na zahtjeve stanara i promjene korisnika, u skladu s njegovom tezom o bioničkom načelu u arhitekturi prema kojoj je 1950. godine projektirao *Kuću budućnosti* (mehaničku obiteljsku kuću), podignutu poput gljivu nad zemljom koja je tako, u duhu buđenja ekološke svijesti toga doba, namijenjena isključivo vegetaciji.

Josip Klaić

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb

Gorgonin pejzaž kao mogućnost estetiziranja života kroz prirodu

Grupa Gorgona (1959. – 1965.) predstavlja jednu od najvažnijih pojava hrvatske neoavangarde. Iako je njezinu poetiku moguće odrediti, a isto tako i njezin socijalno-politički kontekst, njezin temeljni i idejni razlog samog postojanja, a još i važnije njegova izvorišta, nameću niz pitanja. Dosadašnja objašnjenja Gorgonina postojanja kao simptoma duha poznog egzistencijalizma te u isti mah neoavangardnih tendencija, ali i oponiranja onodobnom duhu modernosti – iskazuju se ponekad nedovoljnima. Na odnos Gorgone prema modernosti upućuje istaknuto mjesto pejzaža unutar samog djelovanja grupe, prvotno kao slikarskog (J. Vaništa) i fotografskog (M. Horvat) žanra, potom kao pejzaža u mediju happeninga ili specifično kod Gorgone footinga, da bi se konačno pristiglo do njegovog najšireg mogućeg razumijevanja kao stvarnog životnog pejzaža. U predloženom izlaganju promotrit će se ostvarenje takvog pejzaža kroz ideju estetiziranja života, što u sebi nosi i političke implikacije. Time se nastoji pratiti jedinstvena modernistička linija s izvorištem u romantizmu i njegovom poimanju odnosa prirode i umjetnosti.

Klara Kranjčec

Zorana Sokol Gojnik

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dijalog između prirodne i kulturne baštine – međuratna stambena arhitektura u okolini park-šuma grada Zagreba

Splet parkova, šuma i vodotoka, »zeleni kraci« koji se iz Parka prirode Medvednica spuštaju prema rijeci Savi i stvaraju jedinstvene ambijente unutar gradskih struktura, važna su odrednica identiteta grada Zagreba. Kao specifični pejzažni prostori ističu se brojne gradske park-šume ključne za očuvanje i unapređenje prirodne i kulturne baštine, bioraznolikosti, turističkih sadržaja i rekreacijskih površina te osiguravanje visokog životnog standarda.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća podnožje Medvednice, predio udaljen od tadašnjeg grada, karakterizira ladanjska arhitektura. Svjež zrak, idilični vidici na Zagreb i okolne brežuljke te bogata vegetacija izuzetno su pogodni za stanovanje. U međuratnom razdoblju postupnim urbanim razvojem i širenjem grada predmetno područje stoga poprima rezidencijalna obilježja. Ljetnikovce namijenjene povremenom boravku postupno okružuje nova tipologija namijenjena stalnom obitavanju. Prateći tada aktualne tendencije, eminentni arhitekti poput Huga Ehrlicha, Stjepana Planića i Drage Iblera projektiraju modernističke vile čije je oblikovanje uvjetovano i usko povezano s okolnom prirodom. Cilj izlaganja je, komparacijom karakterističnih primjera modernističkih vila u Zagrebu, utvrditi kako specifičan *genius loci*, odnosno neposredna blizina gradske park-šume, može utjecati na oblikovanje stambene arhitekture promatranog razdoblja. Arhitektonsko-urbanistička analiza predmetne će primjere sagledati u kontekstu izvornog i sadašnjeg stanja.

Nina Kudiš

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Odsjek za povijest umjetnosti

Oslik »Salona s vedutama« u Upravnoj zgradi nekadašnje Rafinerije šećera: novi prijedlozi

Brojne dvorane Upravne zgrade nekadašnje riječke Rafinerije šećera imaju sačuvan izvorni zidni oslik i *stucco* dekoraciju koju je istražio i čije je autore pronašao Damir Tulić. Oslik nastao u razdoblju od 1789. do gašenja Povlaštene tršćansko-riječke kompanije, 1824. godine ili, točnije, do 1814. kada je stala sva proizvodnja šećera, nalazi se uglavnom u dvoranama na drugom katu. Kvalitetom i maštovitošću ističe se zidna dekoracija u takozvanoj *Sobi s vedutama*, smještenoj tik do svečane dvorane, a za koju sam pred više godina predložila naziv *Soba s capriccima*. Riječ je o scenama sa scenografski konstruiranim arhitektonskim kulisama i pejzažem, za koje se dugo vremena smatralo da su jedinstveni u čitavoj regiji. Riječ je, međutim, o *vedutama ideatama* koje se, iako nesavršene, vrlo dobro uklapaju u bogatu tradiciju oslikavanja svečanih dvorana u Udinama, Trstu i okolici.

U izlaganju namjeravam izložiti zašto je ovdje riječ o *veduti ideati*, a ne o *capricciu* ili običnim vedutama. Osvrnuti se ukratko na korijene i razvoj ovog motiva, naročito na području današnje sjeveroistočne Italije, te raspraviti pitanje autorstva ovog oslika u kontekstu tradicije zidnog slikarstva Furlanije i Venezie Giulie u zreлом 18. stoljeću.

Suzana Marjanić

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Izvedba prirode: land art, Earthworks ili protiv realne dominacije kapitalocena

Izlaganje nastaje kao pregled lendartističkih festivala u Hrvatskoj, odnosno festivala na kojima možemo vidjeti i radove koncepta izvedbe Z/zemlje, npr. Slama – kiparska kolonija, Festival Granje (engl. *Fresh Wood Sculptures*), Vlasta Delimar: *Moja zemlja, Štaglinec*, Baranjska umjetnička kolonija (BUK), zagrebački UrbanFestival, riječka Spajalica – serija umjetničkih intervencija u javnom prostoru, pa sve do Lovinačkih večeri performansa, kao i niz drugih festivala i zelenih manifestacija koji jednako tako ponekad (ovisno o intencijama umjetnika/ica) promiču koncept *land arta*.

U okviru navedene teme ističem promišljanje Kirsten Swenson koja navodi da današnja lendartistička praksa, kao i građanske inicijative zelenoga usmjerenja, mora kritički propitivati i globalnu umjetničku praksu kao što je to *land art* 60-ih i 70-ih godina činio s galerijama i muzejima, nastojeći upravo tim sustavom izmicanja (prema izvedbi z/Zemlje) provesti dematerijalizaciju umjetničkoga djela i dekonstrukciju principa tržišnoga izlaganja, ali pritom svakako mora pokazati trostrukom kritiku – lokalne i globalne politike kao i regionalne ekonomije. U tom kontekstu možemo prizvati Bookchinovu tezu o ekologiji slobode, koja kaže da antropocentrična dominacija nad prirodom proizlazi upravo od realne dominacije čovjeka nad čovjekom. Tragom tih promišljanja završni dio izlaganja posveta je kozmizmu filma *Autotrofia* (red. Anton Vidokle, 2020.), koji smo imali prigodu vidjeti na izložbi *Miris svježe nacijepanih drva* (MSU, Zagreb, 2024. – 2025) koja je pokazala mogućnosti realne borbe protiv realne dominacije kapitalocena.

Vesna Pascuttini-Juraga

Ivana Peškan

Područna konzervatorska služba Varaždin

Ministarstvo kulture i medija RH

Dvorci sjeverne Hrvatske i njihov okoliš – suvremeni izazovi održivosti, prezentacije i korištenja

Ovim radom autorice će prezentirati neke od dvoraca sjeverne Hrvatske na kojima su proteklih godina izvedeni cjeloviti radovi rekonstrukcije i obnove te onih na kojima su radovi obnove u tijeku ili su u planu radovi obnove i revitalizacije. Suvremena multidisciplinarna istraživanja daju nove podatke o dvorcima, njihovoj povijesti i njihovom okolišu. Prilikom tako zahtjevnih projekata, veliki izazov predstavlja davanje nove funkcije dvorcima te implementiranje rezultata provedenih istraživanja u projekt korištenja i prezentacije vrijednih povijesnih građevina i građevinskih sklopova. Cjelovita obnova kulturnog dobra također zahtijeva i dugoročnu samoodrživost. Ovim radom biti će predstavljena istraživanja autorica kao i saznanja dobivena kroz sudjelovanje u procesu obnove. Vrijeme nastanka dvoraca uvjetuje i uređenje okoliša te će se tako prezentirati dvorac Bela I – kasnorenesansni *Wasserburg*, dvorac Veliki Bukovec – barokni sklop građevina i okoliša, te dvorac Opeka s visoko valoriziranim Arboretumom.

Ana Pavić

Ministarstvo unutarnjih poslova RH

Treba li Priroda dobiti svoja prava i pravnu osobnost?

Pitanje iz naslova nemoguće je postaviti bez da se prethodno sagledaju ljudska prava 1., 2. i 3. generacije. Naime, tek se u pravima 3. generacije govori o pravu na održivi razvoj kao poveznici između prava čovjeka i prava Prirode. Pritom treba imati na umu da se ljudska prava 3. generacije razlikuju od prethodnih generacija i po tome što nisu orijentirana na pojedinca, nego na kolektiv. Paralelno s razvojem ljudskih prava 3. generacije, a posebice u novije doba, sve su glasnije rasprave o pravima i pravnoj osobnosti same Prirode. Tome svakako pridonose neželjene pojave poput globalnog zatopljenja uslijed kojih je čovjek nemoćan u sudaru s Prirodom koja mu okreće leđa nakon što ju je desetljećima neprikladno tretirao ne mareći za posljedice. Suočene s razornim posljedicama nemarnog odnosa prema Prirodi, brojne države priznaju pravni status određenim elementima Prirode, a Ekvador je u svom Ustavu iz 2008. godine izrijekom propisao prava Prirode. Otvara se pitanje zastupanja Prirode s obzirom da ista ne može samostalno nastupati pred Sudom te se spominje mogućnost pojedinca da u ime Prirode podigne tužbu za zaštitu njezinih prava. U Republici Hrvatskoj je ta rasprava još u povojima, no Ustavom je propisano koja su zaštićena područja, a Zakonom o zaštiti prirode definirano je 9 kategorija zaštite. Kao članici Europske unije, Republika Hrvatska svakako predstoji zanimljivo razdoblje pronalaženja odgovora na navedena pitanja, a u cilju očuvanja Prirode i života na Zemlji.

Milan Pelc

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Zagrebački bestiarij – životinje i njihovo značenje na minijaturama u misalima biskupa Jurja od Topuskog

Na kasnogotičkim minijaturama u dva sačuvana i oslikana misala biskupa Jurja od Topuskog, pisana i (većim dijelom) oslikana koncem 15. stoljeća (Metropolitanska knjižnica, Riznica katedrale), pojavljuju se brojni simbolički motivi preuzeti iz prirode. U prvom redu riječ je o animalnom simbolizmu, tipičnom za srednjovjekovnu naobrazbu i simboličku komunikaciju. Ishodište simboličke transformacije animalne prirode djela su kasnoantičke literature, među kojima je najpoznatiji i najčešće citiran simbolički priručnik poznat kao *Fiziolog*. Riječ je o knjizi o životinjama i drugim prirodnim pojavama, bićima i tvarima, kojih se osobine i narav tumače u skladu s teološkim poimanjem svijeta. Pritom se često navodi rečenica iz knjige o Jobu: »Ali pitaj zvijeri, i poučit će te, ptice nebeske pitaj i razjasnit će ti.« (JOB, 12,7). Na *Fiziolga* nadovezuje se vrlo popularan žanr knjiga o životinjama, poznatih kao *bestijariji*, kojeg su primjerci u pravilu ilustrirani minijaturama simboličkog, metaforičkog i alegorijskog karaktera. Prikazi životinja uključeni u kompozicije minijatura u dva misala zagrebačkog biskupa Jurja odražavaju vrhunac te vrste teološko-moralističke komunikacije srednjega vijeka. Brojnošću životinjskih motiva, u promišljenim semantičkim konstelacijama sami misali poprimaju karakter *bestijarija*, jedinstven u povijesti umjetnosti i kulture na području Hrvatske, pa i u srednjoeuropskom okruženju. Proširujući dosadašnja istraživanja na tom području, predloženo izlaganje povezat uporabu motiva iz životinjskog svijeta na zagrebačkim minijaturama s popularnim priručnicima srednjovjekovne moralistike, didaktike i homiletike, analizirati njihove značenjske aspekte i ukazati na njihove likovne izvore u onodobnoj grafici.

Mario Pintarić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Odsjek za povijest umjetnosti

Kameni dijalog s prirodom: nekoliko primjera venecijanske barokne skulpture u vrtovima i parkovima na Kvarneru i u Venetu

Knjiga talijanske povjesničarke umjetnosti Monice De Vincenti *Scultura nei giardini delle ville venete. Il territorio vicentino* iz 2014. godine ključna je publikacija o venecijanskoj vrtnoj skulpturi 17. i 18. stoljeća. Do tada je ova tema bila vrlo slabo istražena ponajviše zbog činjenice da se djela nalaze u sklopu privatnih posjeda koji su često nedostupni javnosti. Pomama za nabavom kvalitetnih vrtних kipova u razdoblju *Seicenta i Settecenta* bila je izravno povezana s intenzivnom izgradnjom vila bogatih plemićkih obitelji na ruralnim posjedima na području Padove, Trevisa i Vicenze. Tako su ladanjske rezidencije imućnih pojedinaca postale prostor reprezentacije u kojem arhitektura te pažljivo projektirani i uređeni vrtovi čine nerazdvojnu cjelinu. Tome su značajno pridonijele i brojne kamene skulpture pomno odabranih ikonografija i razmještaja unutar vrtova kako bi se što bolje integrirale u pejzažnu kompoziciju i obogatile prostor dodatnim estetskim i simboličkim značenjima.

U izlaganju će se analizirati nekoliko vrtnih kamenih kipova s područja Kvarnera u kontekstu novih spoznaja o venecijanskoj baroknoj vrtnoj skulpturi. Fokus će biti na mogućem autorstvu tih djela, kao i na utvrđivanju njihove provenijencije temeljem do sada nepoznatih arhivalija. Također, ukazat će se i na nekoliko novih primjera vrtne skulpture iz 18. stoljeća smještene u vilama na području Veneta.

Patricia Počanić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

Marija Perkec

samostalna istraživačica

Pejzažna arhitektura u službi humanizacije grada: doprinos Silvane Seissel

U intenzivnoj jugoslavenskoj urbanizaciji nakon 1945. godine pejzažna je arhitektura imala ključno mjesto u oblikovanju urbanih vizura, a time i svakodnevnog života stanovnika gradova. U tom kontekstu i pristupu oblikovanja urbanog prostora, istaknutu ulogu imala je hrvatska pejzažna arhitektica Silvana Seissel (1912. – 2010.) čiji će projekti i realizacije u izlaganju biti predstavljeni unutar šireg kulturno-povijesnog i umjetničkog konteksta. Uz Silvanu Seissel, kao dio poslijeratnog urbanističkog i arhitektonskog stvaralaštva u pejzažnom segmentu: gradski parkovi, šetališta, industrijskim objektima, školama, grobljima, rekreacijskim područjima i spomeničkim prostorima, istaknuto mjesto zauzimaju i pejzažne arhitektice Angela Rotkvić, Mira Halambek Wenzler, Branka Ivaniš te Sonja Jurković. Prikazujući djelovanje pejzažnih arhitektica različitih generacija na području Hrvatske i šire, ukazat će se njihova važnost u kontekstu oblikovanja gradova u drugoj polovini 20. stoljeća te u razvoju obrazovanja i afirmaciji struke pejzažnih arhitekata u Hrvatskoj.

Zrinka Radunić

Područni konzervatorski ured Split

Ministarstvo kulture i medija RH

Obnova botaničkog vrta na Marjanu u Splitu – povijest, sadašnjost i budućnost

Predstavljanje projekta revitalizacije Botaničkog vrta u Splitu, koji se nalazi unutar zaštićenog kulturnog krajolika poluotoka Marjan i unutar zaštićene park-šume, pokazat će izazove s kojima se susrela konzervatorska služba u čuvanju njegovog krajobraznog identiteta. Botanički vrt, položen na južnim padinama Marjana, osnovan je 1951. godine u sastavu nekadašnje Pedagoške akademije Split. U povijesnom antropogenom krajobrazu unutar kojeg je smješten splitski Botanički vrt, posebna pažnja posvećena je očuvanju i rekonstrukciji postojećih suhozidnih terasa/podzida, ali sad u potpuno novom kontekstu. Suhozidni podzidi nastali prilagodbom kamenih terena za poljoprivredu predstavljaju tradicijsku baštinu ovih prostora, a rezultat su odnosa djelovanja čovjeka i okoliša.

Krajobrazno biljno obilježje Botaničkog vrta podijeljeno je u dvije, ne strogo odijeljene cjeline – u jednoj se nalazi uređeni i kultivirani krajobraz kojeg čine zbirke biljaka alohtonog, autohtonog i egzotičnog porijekla, a u drugoj cjelini je prirodni krajobraz ispunjen samoniklim i autohtonim biljkama karakterističnim za mediteranska staništa. Osim obnove biljnog fonda, obnova ostalih elemenata vrta uključivala je revitalizaciju starih i gradnju novih staza, kao i rekonstrukciju postojećih građevina projektiranih za potrebe vrta. Nakon svečanog otvaranja Botaničkog vrta ostaje otvoreno važno pitanje njegovog upravljanja i budućnosti.

Petar Strunje

Università Ca' Foscari di Venezia

Dipartimento di filosofia e beni culturali

Protoindustrijski pejzaž mlinica na Pantanu

Usred danas zaštićenog prirodnog rezervata močvare Pantan nadomak Trogira smješten je najveći sklop mlinica i stupa u mletačkoj Dalmaciji, nastao u drugoj polovici 16. stoljeća. Iskorištavajući vodne, odnosno energetske potencijale područja, gradnja ovog monumentalnoga gospodarskog sklopa ujedno je oblikovala i okolni prirodni pejzaž čime je današnji rezervat zapravo posljedica humane intervencije. Iako je sklop na Pantanu monografski obrađen, novootkriveni dokumenti iz Državnog arhiva u Veneciji omogućit će da ga se valorizira kao državnu narudžbu od strateškog gospodarskog interesa nastalu po projektu mletačkih inženjera. Moguće ga je nadalje svrstati uz brojne suvremene projekte na mletačkoj *Terrafermi* u vremenu njenog intenzivnog gospodarskog razvitka i zamaha gradnje protoindustrijske arhitekture, kao i usporediti s malobrojnijim dalmatinskim primjerima. Time ovo izlaganje donosi saznanja o mletačkom inženjerstvu 16. stoljeća i njegovom odnosu prema prirodi, odnosno diskutira o interakciji arhitekture i prirode koja je dovela do pojave protoindustrijskog pejzaža.

Marina Šafarić

samostalna istraživačica

Atelijerska priroda: Kulise portretnih fotografija s kraja 19. i početka 20. stoljeća u Hrvatskoj

Kulise, odnosno oslikana platna, s motivima prirode u atelijerskoj su se fotografiji u Hrvatskoj pojavile krajem 19. stoljeća – između dva razdoblja preferiranja neutralnih pozadina. Fotografsko portretiranje ispred platna s motivom prirode nije služilo samo estetskoj svrsi – iza te se prakse krije niz razloga, od tehničkih ograničenja fotografije i praktičnosti fotografiranja u interijeru, do stvaranja iluzije dubine i iskazivanja društvenog statusa portretirane osobe. Osim oslikanih kulisa, fotografi su povremeno koristili i rekvizite, koji su, uz pastoralne scene, egzotične vrtove, obale rijeka i mora, dodatno obogaćivali imitaciju prirodnog prostora u urbanim foto-ateljerima.

Inspirirani kazališnim kulisama i tradicionalnim slikanim portretima, ovom su tehnikom doprinosili raspravama o statusu fotografije kao umjetnosti, dok su istovremeno naglašavali njezinu jedinstvenu sposobnost stvaranja ne samo vizualne istine, već i iluzije.

Ana Šitina Žepina

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Ivan Roth

Muzej likovnih umjetnosti, Osijek

Transformacije povijesnog krajolika i kreiranje identiteta obitelji Janković u Slavoniji od sredine 18. do kraja 19. stoljeća

Obitelj Janković je gospodarskim, kulturnim i društvenim djelovanjem utjecala na procese transformacije i razvoja daruvarskog, pakračkog i požeškog kraja u razdoblju od sredine 18. pa sve do kraja 19. stoljeća. Obiteljska ostavština i arhivalije koji se čuvaju u Gradskom muzeju Požega svjedoče o razvoju stočarstva, poljodjelstva, osnivanju manufaktura, naseljavanju obrtnika, krčenju šuma, isušivanju močvara i gradnji puteva na području današnjeg teritorija Slavonije. U radu se analiziraju perivoji, vrtovi, lječilišni i ostali krajolici vezani uz dvorce ili različite institucije čiji su naručitelji ili donatori bili Jankovići Daruvarski, a koji su transformirali dotadašnje povijesne cjeline gradskih i seoskih naselja. Provedeno je razvrstavanje i analiza povijesnih podataka te katastarskih karata s ciljem utvrđivanja transformacijskih procesa u povijesnim cjelinama, rekonstrukcije kronologije gradnje i ostalih mijena prirodnog okoliša na posjedima obitelji Janković u Slavoniji. Grad Daruvar, Pakrac i ostala okolna slavonska mjesta formiraju se i oblikuju kulturni identitet prožet simbolima, djelovanjem i narudžbama upravo ove obitelji, a koji je u određenoj mjeri zadržan sve do danas.

Vid Šobat

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prostori susreta: priroda, čovjek i arhitektura na primjeru projekta Pomorske škole u Orebićima

Orebički vrtovi s pripadajućim kapetanskim kućama jedinstven su primjer obrnutog odnosa između arhitekture i prirode. Za razliku od uobičajenog shvaćanja u kojem se vrt nadovezuje na kuću, ovdje se čini da kuća pripada vrtu. Ova inverzija otvara prostor za razmišljanje o novim modelima povezivanja prirode i arhitekture u suvremenom kontekstu. Povijesno gledano, Orebićani su, kao pomorci, radili vrtove kao prostore kontemplacije i povezanosti s prirodom, dok su same kuće bile sekundarne u hijerarhiji prostora. U tom svjetlu, vrtovi nisu samo hortikulturni elementi, već nosioci značenja – oni su prostor povratka, susreta i pripadanja.

Danas, u kontekstu arhitekture javnih i društvenih zgrada poput škole, otvara se pitanje kako reinterpretirati tu tradiciju. Možemo li »kapetanski vrt« u suvremenom projektu prepoznati ne samo kao fizički prostor zelenila, već kao *princip organizacije* koji stavlja čovjeka, prirodu i prostor u dijalog? Ako prirodu shvatimo ne samo kao okoliš, već kao mjerilo i pokretača arhitektonskog promišljanja, tada kapetanski vrt postaje platforma za novu arhitektonsku praksu. Pitanje nije sadimo li vrt, već kako priroda kao pojam i princip može strukturirati prostor susreta u suvremenoj školi – fizički, simbolički i društveno.

Damir Tulić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Odsjek za povijest umjetnosti

Neobične gljive i maštoviti zmajevi: flora i fauna u opusu venecijanskog kipara Giovannija Marchiorija (1696. – 1778.)

U prvoj polovici 18. stoljeća u Veneciji je djelovao kipar u mramoru i drvu Giovanni Marchiori, a čija se djela nalaze u Istri i Dalmaciji. Isklesao je 1737. godine mramorne kipove sv. Servula i sv. Sebastijana na glavnom oltaru župne crkve u Bujama. Na ovim monumentalnim skulpturama majstor je ostvario i jednu od najranijih interpretacija flore i faune u svojem opusu. Čudnovati brkati zmaj uz Servulove noge te majstorski isklesano raspuknuto deblo i Sebastijanova mučenička palma, svjedoče o iznimnom talentu, vještini i mašti ovog kipara. Četrdesetih godina 18. stoljeća. Marchiorijev se stilski leksik mijenja te draperije i lica njegovih likova postaju sve sličniji antičkim uzorima. Istovremeno taj se »arheološki klasicizam« očituje i u iznimnom majstorovom zanimanju za prikaz prirode s nizom inovativnih rješenja, bilo da je riječ o slobodnostojećoj skulpturi, reljefu ili mediju. Marchiorijevi drveni reljefi s prikazima iz života sv. Roka u Scuola Grande di San Rocco s mnoštvom detalja flore i faune po kvaliteti i uvjerljivosti mogu se ubrojiti među najkompleksnije cjeline ovog žanra u venecijanskoj skulpturi sredine 18. stoljeća. Istovremeno kipar se okušao i u samostalnom prikazu faune, a 1750. godine radi slabo poznatu grupu Uskrslog Krista i Marije Magdalene za katoličku katedralu u Berlinu na kojoj koncipira dotad najkompleksniji prikaz prirode u monumentalnoj formi.

Cilj izlaganja je analizirati Marchiorijev prikaz prirode i njezine transformacije u majstorovu opus počevši od one na ranim djelima u Hrvatskoj pa do kasnih djela u Berlinu i Venetu. Također, važno je upozoriti da pojedini specifično kreirani prikazi flore mogu poslužiti i kao važan atribucionistički alat prilikom prepoznavanja djela jednog od najvažnijih venecijanskih kipara 18. stoljeća.

Rozana Vojvoda

Umjetnička galerija Dubrovnik

Arkadija i melankolija – dubrovački/mediteranski pejzaž u modernoj umjetnosti i suvremenoj likovnoj praksi

Izlaganje će obuhvatiti analizu odabranih djela moderne i suvremene hrvatske umjetnosti koja uključuju pejzaž šireg dubrovačkog područja. Istraživat će se transformacije nekih amblematskih mediteranskih motiva (more, otok, stijene) i zastupljenih specifičnih prostornih punktova (Grebeni u Uvali Lapad, Lokrum) kroz različita vremenska razdoblja i različite medije (slikarstvo, fotografija, videoradovi), te interpretirati djela u kontekstu osobne poetike umjetnika i kompleksnosti određenog vremenskog razdoblja. Osobita pažnja bit će posvećena analizi svojevrzne arkadijske komponente dubrovačkog/mediteranskog pejzaža vidljive primjerice u rijetkim cavtatskim pejzažima Vlaha Bukovca, pelješkim pejzažima Mata Celestina Medovića, pejzažima Marka Rašice i Nika Miljana, slikarstvu umjetnika tzv. dubrovačkog kolorističkog kruga (Ivo Dulčić, Antun Masle, Đuro Pulitika, Josip Troschmann...). Interpretirat će se određena melankolija prostora osobito prisutna u suvremenoj likovnoj praksi (Antun Maračić, Slaven Tolj, Božo Jurjević, Luko Piplica, Ivona Vlašić, Ana Opalić, Ivana Dražić Selmani, Nives Serčić...) u kojoj dubrovački pejzaž/ambijent funkcionira kao polazna točka za osvještavanje problemskih kategorija. »Melankolija« pejzaža u suvremenoj likovnoj praksi uključuje, između ostalog, promišljanja o identitetu, stvarnoj geografskoj, a često i duhovnoj izolaciji Dubrovnika, ispitivanje i osvještavanje vremena u rasponu od društvene kritike do filozofskih implikacija o linearnosti vremena naspram kategorija cikličnosti i istodobnosti.

Vlasta Zajec

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Figura i pejzaž na reljefu propovjedaonice župne crkve sv. Marije na Dolcu u Zagrebu

U radu se analizira prikaz figura i pejzaža na mramornom reljefu postavljenom na govornici propovjedaonice župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije na Dolcu u Zagrebu. Riječ je o vrsnom ostvarenju još uvijek neutvrđenog autorstva, datiranom s 1772. godinom. Obilježja prikaza razmatraju se u kontekstu koncepata idealizma i naturalizma, kao i stilskih paradigmi rokokoja i klasicizma. Također ih se analizira u kontekstu prikaza figure i pejzaža na odabranim primjerima reljefa iz razdoblja zadnje trećine 18. stoljeća postavljenim na drvenim propovjedaonicama u crkvama na području sjeverozapadne Hrvatske (propovjedaonica u varaždinskoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije na nebo, 1761.; propovjedaonica u crkvi Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije u Lepoglavi, oko 1770.; propovjedaonica u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Novoj Vesi u Zagrebu, 1795.). Daje se također i osvrt na dosadašnje interpretacije tog djela, s naglaskom na opširno tumačenje povjesničara umjetnosti Franje Buntaka, objavljeno 1938. godine u njegovoj monografiji *Župna crkva sv. Marije u Zagrebu*.

Maja Zelić Alduk

Područna konzervatorska služba Imotski

Ministarstvo kulture i medija RH

Gradski park u Vrgorcu u kontekstu parkova Režija duhana

Gradski park u Vrgorcu nastaje kao zatvoreni perivoj Duhanske stanice (Režije duhana) krajem 19. stoljeća. S obzirom da se nalazio uz tadašnju upravnu zgradu Režije, bio je namijenjen samo određenim korisnicima (čionovnicima tj. stanarima spomenute zgrade) te je tek 1960. godine otvoren za javnost. Pejzažni park krajobrazne tipologije dalmatinskog zaleđa, nastao je na krškom terenu čiju konfiguraciju i morfologiju u potpunosti poštuje i zadržava te joj se prilagođava, pa radi svojih specifičnih karakteristika predstavlja gotovo jedinstven primjer parkovne arhitekture u Dalmaciji. Posljednjih nekoliko godina park je postao živopisna prirodna kulisa za brojna kulturna događanja, koncerte, predstave i slične manifestacije, ali mu temeljita obnova na osnovu izrađenog projekta obnove i revitalizacije tek predstoji. Tijekom rada na spomenutom projektu otvorilo se pitanje formiranja sličnih parkova koji su nekada postojali oko tzv. Režija duhana u Dalmaciji i susjednoj Hercegovini (te su bili njihov integralni dio), ali i općenito o parkovnoj arhitekturi u unutrašnjosti Dalmacije koja nikada nije bila predmet sustavnijeg istraživanja.

Maja Zeman

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

Od divlje do uređene prirode – rimska *otium* kultura i pejzažna arhitektura ladanjskih imanja

Polazeći od antičkih pisanih izvora, a zatim i interpretacija značenja pojedinih termina koje danas prevodimo kao *priroda* ili *pejzaž*, te interpretacija poimanja pejzaža u rimskoj kulturi kao svakog prostora/okoliša u koji je intervenirao čovjek (čak i *misaono*), prikazat ćemo razvoj uređenih vrtova ladanjskih imanja rimske intelektualne elite. Kroz odabrane primjere ladanjskih sklopova kasne Republike i ranog Carstva, posvetit ćemo se prvenstveno fenomenima implementacije ideje kulturnog nasljeđa (stvarnog i imaginativnog) direktno u pejzažnu arhitektu. Pritom ćemo nastojati ilustrirati određene procese intermedijalne transmisije ideje uređene prirode, sadržane u različitim narativima (i onim mitološkim), u izgrađeni prostor vrta, nužno se vraćajući kulturi antičke Grčke kao inspiraciji u kreiranju specifično rimske *otium* kulture. Konkretnije, zanimat će nas manje primjetni postupci uklapanja i adaptacija okoliša, uređenja prostora namijenjenih primarno kretanju i šetnji, zaustavljanju i okupljanju u vrtnom prostoru, i to kroz posebne vrste bilja, vrtno skulpture, različitu upotrebu vode. Konačno, baš takve prostore, liminalno omeđene, često tek naznačene, zapravo »transparentne« i »fluidne«, a kojima su bila dana posebna značenja, vidimo kao ishodišta u planiranju i izgradnji nekih od monumentalnijih primjera javne rimske arhitekture.

Sanja Žaja Vrbica

Sveučilište u Dubrovniku

Odjel za umjetnost i restauraciju

Kanoniziranje dalmatinskih toposa novovjekim putopisnim slikarstvom

Putopisno slikarstvo posvećeno dalmatinskim motivima intenzivira se tijekom 19 stoljeća. Prostor Italije već krajem 17. stoljeća postao je redovito odredište slikara sa sjevernih područja Europe, s utvrđenim rutama i repertoarom veduta. Međutim, proces otkrivanja krajolika Dalmacije počinje kasnije, potaknut djelomično i poboljšanim transportnim uvjetima, uvođenjem redovitih Lloydovih dužobalnih linija od 1838. godine. Putovanjima dalmatinskom obalom slikari otkrivaju i afirmiraju pojedine motive, a kontinuiranim ponavljanjem poželjnih pogleda pojedine pozicije stječu kanonski status. Prožimanjem putopisne literature i slikarstva kroz panoramske poglede, pojedinačne arhitektonske spomenike, primjere mediteranske flore i faune istaknute intenzivnim južnjačkim koloritom, stvaran je niz akumuliranih motiva uspostavljajući specifičnu sliku Dalmacije. Dubrovnik na toj ruti predstavlja nezaobilaznu postaju, pored Zadra, Šibenika, Splita, Trogira, Salone, Korčule, a repertoar glorificiranih toposa utvrđivan je prožimanjem putopisne literature, likovnim djelima, a kasnije i fotografijama. Veliki broj slikara dolazi s prostora Velike Britanije, Austro-Ugarske, Francuske i svojim djelima stvaraju kanone dalmatinskih motiva, s itinerarima definiranih postaja temeljenim na povijesnim, umjetničkim i književnim asocijacijama, a ti su motivi i danas vidljivi u različitim medijima.

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.

Impressum:

Znanstveni skup

XIX. DANI CVITA FISKVIĆA: UMJETNOST I TRANSFORMACIJA PRIRODE

Orebić, 5. – 8. listopada 2025.

Program i knjižica sažetaka

Nakladnici:

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti (FF Press)
Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske

Zagreb, rujan 2025.

Skup se održava pod stalnim pokroviteljstvom VII. Razreda za likovne umjetnosti
Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti iz Zagreba

Održavanje skupa financijski su potpomogli: Društvo prijatelja Dubrovačke
starine; Dubrovačko-neretvanska županija; Općina Orebić; Pomorski muzej
Orebić; Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu;
Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske

Ilustracija na naslovnici: Vlado Bagarić, *Samostan Gospe od Anđela*, Orebić,
ulje na platnu, 72,5 x 62,5 cm, privatno vlasništvo.

ISBN: 978-953-6089-54-3

ISBN: 978-953-6089-54-3